

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЇ ЄВРОПИ В
РАМКАХ ЧЕРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧЕСЬКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА І ГУАМ
НАПРЯМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ**

Чентуков Ю.І., доктор економічних наук, професор кафедри міжнародної економіки МДУ, заступник генерального директора з персоналу ПАТ «ММК ім.Ілліча»

В умовах сучасної міжнародної конкуренції йде змагання не стільки за володіння капітальними ресурсами і матеріальними цінностями, скільки за здатність до розробки і впровадження інновацій, відповідно, лідерство в науково-технічній сфері формує основу національної безпеки країни. Розвиток виробництва наукоємної продукції безпосередньо залежить від рівня розвитку і використання наукового потенціалу, який має країна, а від так особливого значення набуває інноваційна складова стратегій розвитку національних економік. Сьогодні загальний обсяг ринку високотехнологічної продукції становить 2,5-3,0 трлн. дол., основна частина якого припадає на високорозвинені країни. Саме країни ЄС, США, Японія формують триаду сучасного світового простору, який визначає характер інтеграційних процесів між наукою та бізнесом, розвиток інноваційної інфраструктури тощо. Саме ці країни забезпечують основу частину витрат на НДДКР в світі, які сьогодні становлять понад 128 трлн.дол. [1]. Випуск і експорт наукоємної продукції на 85-90% забезпечує приріст ВВП у розвинених країнах світу. Економічне піднесення країн, що розвиваються, також сприяло активізації їхньої участі в системі міжнародного розподілу праці, частка цих країн в експорті та імпорті наукоємної продукції постійно зростає, а розвиток експорту високотехнологічної продукції став важливим завданням національної стратегії економічного розвитку.

Напрями і структура державної інноваційної політики розвиваються під значним впливом інтернаціоналізації інноваційних систем. За останні десять років інноваційна політика промислово розвинених країн (зокрема, країнах ОЕСР) значно трансформувалася в результаті зміни моделей економічного розвитку, зростаючої взаємозалежності інноваційних систем, як на національному, так і міжнародному рівнях. Внесено корективи у розуміння самого інноваційного процесу, ролі інновацій, технологій і знань. Інноваційна політика вже не тільки являє собою сферу дії науково-технологічних інститутів, а й стає комплексною, багатофункціональною та міжвідомчою. Інноваційна політика країн-лідерів у сфері науково-технічного розвитку пройшла три основних стадії.

Перше покоління інноваційної політики ідентифікувалося як створення інноваційного продукту або послуги на основі лінійного процесу, обумовленого відповідним ланцюжком «базові дослідження - прикладні дослідження і розробки - промислове виробництво - вихід на ринок з інноваційними продуктами або технологіями». Однак емпіричні дослідження інноваційних процесів показали, що фірми взаємодіють з іншими зовнішніми організаціями і спираються на свої власні «ланцюжки» отримання доданої вартості. У підсумку оцінка інноваційного процесу трансформувалася до так званої інтерактивної, або системної моделі інновацій, що призвело до зміни структури та змісту інноваційної політики.

Друге покоління інноваційної політики розвивалося протягом 1990-х років і спиралося в основному на концепцію створення та розвитку національних інноваційних систем. Фактично ця концепція охоплювала діяльність інноваційних фірм в їх взаємодії з науково-дослідними інститутами, конкурентами, постачальниками, споживачами, а також облік впливу на ці фірми інноваційної політики уряду, фінансових потоків державного та приватного секторів, соціально-культурних, цивілізаційних, освітніх та інших параметрів. Друге покоління інноваційної політики фактично розширило систему інституцій у сфері регулювання інноваційного сектора.

Третє (сучасне) покоління інноваційної політики ґрунтується на ідеї, що інновації не є виключно науково-технологічний феномен, а одночасно являють собою результат соціально-економічного розвитку країни, її культури, традицій, соціальної психології націй та ін. Крім того, інновації, крім наукоємних товарів і послуг, можуть бути організаційні, інституційні, відносяться до сфери менеджменту та маркетингу. У зв'язку з цим розробка і реалізація третього покоління інноваційної політики орієнтується на комплексну систему горизонтальних і вертикальних міжсекторних (міждисциплінарних) зв'язків, включаючи механізми координації. Горизонтальна інтеграція (наука, технології, промисловість, освіта, торгівля тощо) забезпечує стратегічний та інтегральний підхід, дає можливість здійснити міжсекторальний аналіз інноваційної політики, сформувати систему горизонтальної координації. Вертикальна інтеграція повинна забезпечити взаємозв'язок міністерських і міжміністерських планів дій в інноваційній сфері та сформувати систему відповідної координації. Як вважають експерти ОЕСР, координацію і керування горизонтальними і вертикальними зв'язками необхідно вибудовувати на основі гнучкої і децентралізованості системи менеджменту.

При розробці інноваційної політики третього покоління постало питання щодо ієрархії політичних пріоритетів, обґрунтування та вибору основних принципів координації і щодо інституційних змін. Деякі країни прийшли до висновку, що діяльність міністерств багато в чому не відповідає викликам складної горизонтальної та вертикальної координації. Результатом стала тенденція розвитку всіляких агентств, які відповідали б за координацію в тих чи інших аспектах.

Якість та ефективність реалізації інноваційної політики визначається рівнем розвитку інноваційної інфраструктури. Склад і класифікація інноваційної інфраструктури характеризується значним різноманіттям, оскільки всі організаційно-структурні інститути перебувають у тісній взаємозалежності й утворюють єдину систему обслуговування інноваційного процесу [2, с.449-451]. Світова практика формування і розвитку інноваційної інфраструктури свідчить про значне різноманіття її організаційних форм (табл. 1).

Таблиця 1.

Склад і класифікація інноваційної інфраструктури		
Призначення	Вид	Організаційна форма
Матеріально-технічне забезпечення інноваційної діяльності	Організаційно-господарська інфраструктура	- Технопарки - Технополіси - Бізнес-інкубатори - Окремі інноваційні підприємства - Фірми і центри з надання інфраструктурних послуг
	Дослідно-експериментальна інфраструктура	- Наукові парки, центри, інститути, лабораторії - Технологічні центри - Науково-технологічні центри - Дослідно-експериментальні полігони, центри, лабораторії, дільниці
	Проектно-конструкторська інфраструктура	- Проектні інститути, фірми - Проектно-конструкторські фірми, бюро, дільниці, лабораторії
Ресурсне забезпечення інноваційної діяльності	Фінансово-економічна інфраструктура	- Спеціалізовані державні або комунальні інноваційні небанківські фінансово-кредитні установи - Фонди, фірми, банки венчурного інвестування
	Інформаційно-комунікаційна інфраструктура	- Глобальні інформаційні мережі - Інтернет - Науково-технічні фонди - Наукові бібліотеки - Інформаційні бази даних - Депозитарна система
	Кадрова інфраструктура	- Заклади вищої і середньої освіти з підготовки фахівців відповідного профілю

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

		- Центри, школи, училища із спеціальної професійної підготовки - Центри та навчальні заклади з підготовки і перепідготовки фахівців у сфері інноваційної діяльності
Загально-системне забезпечення інноваційної діяльності	Нормативно-правова інфраструктура	- Законодавство щодо інноваційної діяльності - Податкове законодавство щодо інноваційних підприємств - Система митного регулювання експортно-імпортних відносин у сфері інноваційної діяльності - Державні та місцеві нормативні акти щодо функціонування інноваційних підприємств - Юридичні і консалтингові фірми
	Експертно-сертифікаційна та патентна інфраструктура	- Патентні відомства - Державні і приватні компанії, фірми, лабораторії і установи з правами проведення експертизи та реєстрації інноваційних проектів, а також сертифікації інноваційної продукції
	Комерційно-комунікаційна інфраструктура	- Торговельні мережі - Виставкові комплекси - Фірми маркетингової підтримки - Рекламні агентства і фірми - Транспортна система - Транспортна система - Сервісні центри у наданні послуг з освоєння, використання, обслуговування інноваційної продукції

Найпоширенішими й найефективнішими організаційними формами забезпечення інноваційного процесу є технопарки і технополіси. Їх переваги реалізуються за рахунок територіальної організації та функціонального поєднання наукового потенціалу (науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів), матеріально-технічної бази (підприємств, фірм, проектно-конструкторських організацій, дослідних полігонів, будинків, споруд), інформаційно-комунікаційних структур (наукових фондів, бібліотек, баз даних, комп'ютерних мереж, патентних бюро, виставкових комплексів та рекламних агенцій), служб сервісу, комерціалізації та фінансового забезпечення, а також іншої інфраструктури, яка сприяє швидкій комерціалізації та диверсифікації нових ідей.

Збільшення продуктивності праці, як результат НДДКР, в розвинутих країнах підвищує продуктивність праці в найбідніших країнах, однак це прямо залежить від їх відкритості для міжнародної торгівлі та іноземного інвестування [3, с.95]. Відтак, можна визначити основні канали міжнародного трансферу технологій: міжнародна торгівля та іноземні інвестиції. Цей перелік доцільно доповнити міжнародною міграцією робочої сили, а саме міграцією інтелектуального ресурсу. Саме ці процеси забезпечують міждержавний перерозподіл всіх факторів виробництва і, тим самим, формують сучасну картину світового господарства. Інтернаціоналізація інноваційного процесу при цьому виступає новим джерелом здобуття конкурентних переваг та прискорення економічного зростання. Слід також наголосити, що за цих умов включення національної економіки до глобальних економічних процесів здобуває якісно нову функціональну значимість.

Таким чином, завдяки інтернаціоналізації світового господарства окремі ланки інноваційного процесу можуть бути реалізовані за межами контуру національної економіки через трансфер технологій, міграцію робочої сили й виробничу кооперацію. Трансфер технологій виконує роль специфічного допоміжного засобу в процесах відтворення продуктивних сил. Інтернаціоналізація та ефективний трансфер технологій як реалізованих знань розширюють можливості науково-технологічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності окремих галузей, національних економік в цілому, регіонів, господарюючих суб'єктів.

Наприкінці ХХ століття практично у всіх європейських країнах біло прийняті відповідні програми стимулювання інноваційної діяльності, в яких одне з основних місць у їх реалізації зайняли інституціональні зміни, які пов'язані із формуванням механізмів та структурних елементів інноваційної політики через, по-перше, створення нових адміністративних структур, заснованих на системному характері інновацій, по-друге, визнання на урядовому рівні інновацій життєво важливим фактором економічного розвитку, проведення широкої урядової кампанії з проблем нововведень, активізація діалогу між науковим співтовариством, промисловістю і громадськістю, й нарешті, використання нового механізму прогнозування і визначення пріоритетів формування національної інноваційної стратегії[4]. Одним з пріоритетів розвитку ЄС, який визнано стратегією Європа 2020, є формування Інноваційного союзу, розвиток якого має забезпечити втілення інноваційних ідей у нові товари та послуги, сприятиме створенню нових робочих місць, зростанню європейської економіки, її конкурентоспроможності тощо[5].

У Великобританії основні принципи й стратегія державної підтримки розвитку високих технологій на сучасному етапі представлені в доповіді Мінфіну 2004 р. «Глобальні економічні проблеми в довгостроковому періоді й можливості для Великобританії», а також у спільній програмі на 10-річний період Міністерства фінансів, Міністерства торгівлі й промисловості й Міністерства по справах дітей, шкіль і родин під назвою «Програма інвестицій у науку й інноваційні технології на 2004–2014 р.» [6-7]. Основною метою є ефективна підтримка НДДКР у галузі науки й високих технологій. Розвиток науково-технічного потенціалу економіки забезпечується за допомогою підтримки й заохочення інвестицій у науково-технічну сферу, включаючи підвищення бюджетних асигнувань на дослідницьку діяльність та застосування її на практиці (до 6,3 млрд. ф. ст. до 2010 р.), збільшення сукупних витрат держави й приватного сектора на науково-дослідну діяльність до 39 млрд. ф. ст., або до 2,5 % ВВП в 2014 р. [8, с.344-345]. Важливою особливістю організації інноваційної діяльності в країні є реалізація концепції «технологічних платформ», яка передбачає розширення взаємодії науки і промисловості.

В Німеччині розвиток національної інноваційної системи визначається стратегією розвитку країни у сфері високих технологій, яка зазначає пріоритети, комплексно охоплює всі заходи щодо сприяння інноваційному та технологічному розвитку. Стратегія визначає 17 пріоритетних сфер інноваційного та технологічного розвитку країни, які відповідають визначним національним інтересам та несуть в собі значний науковий та економічний потенціал: енергетики (насамперед енергозбереження, відновлювальних видів енергії), захисту довкілля, охорони здоров'я, безпеки, підвищення мобільності (автомобіле-, судно та літакобудування), біо- та нанотехнологій, новітніх матеріалів для виробництва тощо. У цілому на практичну реалізацію Стратегії уряд спрямовано понад 15 млрд.євро [8,с.384].

Сучасна інноваційна політика в США спрямована на підтримку інноваційної активності у приватному секторі, в тому числі з використанням федеральної контрактної системи, що сприяє поширенню новітніх технологій. Розвиток базових технологій в США забезпечують переважно університети при активній співпраці з корпоративним сектором. У розробці інноваційних проектів для підтримки інноваційних підприємств на ранній стадії розвитку широко застосовується механізм державно-приватного партнерства. Особливу роль в розвитку та поширенні інноваційних технологій на ринку грають підприємства малого бізнесу, розвиток кого підтримується через відповідні програми, надання грантів тощо. Важливою складовою прямої підтримки інноваційних процесів в США є формування державної інноваційної інфраструктури, через створення мережі центрів поширення нововведень і консультаційних центрів, що надають ділові послуги інноваторів. Держава сприяє формуванню ринку інновацій (інформація в державних виданнях, виставки, біржі, ярмарки і т. п.) і саме виступає його агентом, наприклад при купівлі та продажу ліцензій.

Серед ключових національних пріоритетів наукового розвитку в США сьогодні визначено напрями STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics), першочерговий розвиток яких забезпечить конкурентні переваги американської економіки в світі, для цього передбачається[9]: подвоєння протягом наступних 10 років обсягів федеральних інвестицій у фундаментальні дослідження (з ключовою підтримкою молодих дослідників на початку їхньої кар'єри), в тому числі й досліджень з високим ступенем ризику й потенційно високою

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

віддачею; створення національних зобов'язань в сфері природничо-наукової освіти і професійної підготовки; підтримка інновацій за допомогою податкових заходів та вдосконалення патентної системи; орієнтація науки й техніки на вирішення глобальних викликів XXI століття (розробка альтернативних джерел енергії, зменшення шкідливих викидів, зниження загроз національної безпеки тощо).

Для України проблема переходу економіки до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку набула особливого значення. Аналіз основних макроекономічних показників свідчить про перебування національної економіки у рецесивному стані, що проявляється у зниженні темпів зростання обсягів реального виробництва й одночасному зростанню темпів інфляції. Рецесія супроводжується падінням рівня конкурентоспроможності країни на світових ринках та тяжінням до екзогенно залежної моделі господарювання. Аналіз офіційних статистичних звітів показав, що включення національної економіки до системи міжнародного трансферу технологій через активізацію міжнародної торгівлі та інвестиційної діяльності, не дає бажаного результату в сфері інноваційно-інвестиційного розвитку країни, що обумовлено як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Враховуючи це, при розробці й реалізації державної політики в сфері інноваційно-інвестиційного розвитку слід, на нашу думку, робити акцент на розвитку власного інноваційного потенціалу. Проте дослідження показало, що внутрішні джерела інноваційного розвитку також поступово деградують, в тому числі під тиском дії ефекту заміщення. Аналіз інноваційної активності в Україні свідчить про несформованість національної інноваційної системи, що проявляється перш за все у нерозвиненій інноваційній інфраструктурі, орієнтації промисловості на виробництво низькотехнологічної продукції, недостатній кількості інноваційно активних підприємств, низьких обсягах фінансування НДДКР тощо. Зазначені тенденції є проявом неефективної державної інноваційної політики в Україні.

В рамках обраної стратегії розвитку в Україні повинна бути реалізована відповідна державна інноваційна політика, зорієнтована на структурну перебудову економіки, створення умов для розвитку інноваційного потенціалу підприємницького середовища, реформування організаційно-функціональної структури науково-технічного потенціалу країни, вдосконалення вітчизняної системи освіти і підготовки кадрів та ін. Для оптимізації державної інноваційно-інвестиційної політики доцільно здійснити комплекс заходів, спрямованих на створення комплексної системи горизонтальних і вертикальних міжсекторальних (міждисциплінарних) і міжвідомчих зв'язків.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Science and Engineering Indicators 2012. – Arlington VA: National Science Foundation. -2012. -591p.
2. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М.Гейця. – К.: ін-т екон. прогноз., Фенікс, 2003.- 1008с.
3. Гець В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України – Харків: Константа, 2006. – 272 с
4. Онікієнко В.В. Інноваційна політика країн Євросоюзу та СНД: проблеми і практика реалізації/ В.В. Онікієнко// Український соціум. – 2006. - №.3. – С.171-183.
5. State of the Innovation Union 2011. Report From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions// Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu>
6. Science and innovation investment framework 2004–2014. – HM Treasury, Department for Education and Skills, Department of Trade and Industry, 2004. – 190p.
7. Long-Term Global Economic Challenges and Opportunities for the UK. – Great Britain Treasury, 2004. – 64p.
8. Інноваційна політика зарубіжних країн: концепції, стратегії, пріоритети (інформаційно-аналітичні матеріали, підготовлені Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти та Міністерством закордонних справ України)// Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=48725>
9. Investing in America's Future: Barack Obama and Joe Biden's Plan for Science and Innovation// www.WhiteHouse.gov
10. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів /Авт.упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жилиєв, Б. Г. Чижевський, м. м. Шевченко.— К: парламентське вид-во, 2009. — 632 с.

РЕЗЮМЕ

В статті розглянуто основні напрями розвитку національної інноваційної політики, класифіковано види інноваційної інфраструктури.

Ключові слова: інновація, інноваційна інфраструктура, інноваційна політика.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены основные направления развития национальной инновационной политики, классифицированы виды инновационной инфраструктуры.

Ключевые слова: инновация, инновационная инфраструктура, инновационная политика.

SUMMARY

The article dwells on the main directions of development of national innovation policy, classified types of innovation infrastructure.

Keywords: innovation, innovation infrastructure, innovation policy.

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТРАНСФЕР ЗНАНИЙ В НОВОЙ ЭКОНОМИКЕ

Черниченко Г.А., д.э.н., профессор, декан экономического факультета ДонНУ

Черноиванова Е.Н., к.э.н., доцент кафедры Развития и размещения производительных сил, экономического факультета ДонНУ

Лаушкин А.Н., магистр международной экономики, экономист КП «Биосфера Донецка»

Актуальность темы. История мировой цивилизации как единой общности людей всегда была связана с творческой интеллектуальной деятельностью во всех сферах общественной и культурной жизни. Наиболее ценные результаты этой деятельности (научные открытия, изобретения, нововведения) становились достоянием всего Человечества. При этом время, масштабы и полнота использования этих достижений очевидным образом влияли на уровень социально-экономического развития и благосостояния отдельных стран и региональных цивилизаций. Формирование современного постиндустриального общества сопровождается динамичным переходом мировой экономики в качественно новое состояние – новую глобальную экономику знаний, драйвером которой становится человек – производитель творческого капитала, идей и нововведений. Человек – трансформирует экономическую систему в векторе новой экономики, создает новые институты и модели взаимодействий в рамках сетевых структур.

Актуальность изучения природы и особенностей функционирования новой экономики знаний не вызывает сомнений. Выбор правильного вектора новой экономики в качестве основного в развитии мирового хозяйства способен обеспечить непрерывный рост объемов высокотехнологичных инвестиций, предпосылки возникновения новых инновационных и радикальной модернизации существующих индустрий, качественную реструктуризацию традиционного рынка труда в направлении интенсивной интеллектуализации рабочей силы и прочее.

Степень научной разработанности темы. Знание – феномен нематериальной природы, а, следовательно, его изучение сопряжено с рядом методологических и гносеологических сложностей. Отдельные исследователи вообще отрицают возможность получения знания о знании, аргументируя это тем, что знание – это скорее научная абстракция, не поддающаяся ни наблюдению, ни измерению. Однако, с развитием методологии научных исследований, открылись новые возможности в познании данного феномена.